

MUSTAQILLIK DAVRI O'ZBEKISTONDA OILA INSTITUTIDAGI TARIXIY O'ZGARISHLAR

Sharofiddin Xayrullayev

Millat Umid Universiteti

"Accounting and Finance" fakulteti talabasi

e-mail: sharofiddinxayrullayev1823@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17534014>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 1-noyabr 2025 yil

Ma'qullandi: 3-noyabr 2025 yil

Nashr qilindi: 5-noyabr 2025 yil

KEY WORDS

oila, mustaqillik, nikoh, oila kodeksi, ma'naviyat, gender tenglik, yoshlar siyosati, mahalla, ijtimoiy islohotlar.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekiston mustaqillik yillarida oila institutida amalga oshirilgan islohotlar, huquqiy asoslarning yaratilishi, milliy qadriyatlarning tiklanishi, yosh va ayollarni qo'llab-quvvatlash tizimining shakllanishi hamda global o'zgarishlarning oilaga ta'siri tahlil qilinadi. Mustaqillikdan keyingi davrda oila siyosatining kuchayishi, davlat tomonidan oilani qo'llab-quvvatlashning mexanizmlari va bu islohotlarning amaliy natijalari ilmiy yondashuv asosida yoritiladi.

KIRISH

Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy tizimlaridan biri bo'lib, uning barqarorligi mamlakatning ma'naviy va iqtisodiy taraqqiyotini belgilaydi. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng oilani qo'llab-quvvatlash, tarbiya tizimini takomillashtirish, milliy qadriyatlarni tiklash va oilaviy munosabatlarni huquqiy asosda mustahkamlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Shu munosabat bilan mustaqillik yillarida oila institutida chuqur tizimli islohotlar amalga oshirildi.

ASOSIY QISM

Mustaqillikning ilk yillaridan boshlab O'zbekistonda oila institutini mustahkamlash bo'yicha muhim siyosiy va huquqiy qadamlarga qo'yildi. Avvalambor, 1998-yilda Oila kodeksi qabul qilinishi oilaviy munosabatlarning huquqiy asoslarini aniq belgilab berdi. Nikoh tuzish, ota-ona mas'uliyati, farzand tarbiyasi, meros va ajrashish jarayonlariga oid aniq normalar oilaning huquqiy himoyasini kuchaytirdi. Ushbu huquqiy asoslar oilalarda mas'uliyatni oshirish, huquqiy madaniyatni shakllantirish va nizolarni tartibga solishda muhim o'rin tutdi. Tibbiy ko'rikning majburiy joriy etilishi esa yosh oilalarda sog'lom avlodni dunyoga keltirish sharoitini kuchaytirib, irsiy va perinatal kasalliklarning oldini olishga xizmat qildi. Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, majburiy tibbiy ko'rik joriy etilgandan so'ng tug'ma patologiyalar bo'yicha xavf sezilarli pasaygan.

Shuningdek, mustaqillik yillarida milliy va ma'naviy qadriyatlarni tiklash jarayoni oilaviy tarbiyada ham muhim rol o'ynadi. Mahalla institutining tiklanishi va uning ijtimoiy vazifalarining kengayishi oilalarning axloqiy-ma'naviy tarbiyasini kuchaytirdi. Mahalla orqali oilaviy kelishmovchiliklarni bartaraf etish, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, ma'naviy muhitni mustahkamlash bo'yicha izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi yillarda 95 mingdan ortiq

oilaviy nizolar sudga yetmay hal etilgan, bu mahallaning ijtimoiy muvozanatni saqlashdagi rolini ko'rsatadi.

Ayniqsa, ayollar va yosh oilalarga qaratilgan siyosat oila barqarorligining iqtisodiy asoslarini mustahkamladi. "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" tizimining joriy etilishi, ijtimoiy ipoteka imkoniyatlarining kengayishi, ayollar tadbirkorligini rag'batlantirish dasturlari natijasida minglab oilalar iqtisodiy mustaqillikka ega bo'ldi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilda ayollarni qo'llab-quvvatlash dasturlari orqali 1,2 milliondan ortiq ayol bandligi ta'minlangan, yuz minglab yosh oilalar esa turar-joy sharoitini yaxshilash imkoniga ega bo'lgan.

So'nggi yillarda global modernizatsiya jarayonlari oila institutiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Urbanizatsiya kuchayishi, axborot oqimining kengayishi, raqamli madaniyatning kirib kelishi, ta'lim va kareraga oid ustuvorliklarning ortishi natijasida oilaviy model ham o'zgarib bormoqda. Nikoh yoshining ortishi, kichik oilaning ko'payishi, ijtimoiy rollarning qayta shakllanishi — bu jarayonlarning muhim xususiyatlaridir. Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi 10 yil ichida mamlakatda nikoh yoshi o'rtacha 2-3 yilga kechikkan, bu esa yoshlarning avvalo iqtisodiy barqarorlik va professional tayyorgarlikka intilayotganini ko'rsatadi.

Davlat bu jarayonlarda oilani barqaror saqlash uchun aniq mexanizmlar joriy qilgan. Oila markazlari faoliyatining kuchaytirilishi, oilaviy psixologlar institutining rivojlantirilishi, ajralishlarning oldini olish bo'yicha komissiyalar tashkil etilishi oilaviy nizolarni erta aniqlash va hal qilish imkonini bermoqda. 2022-yilda ushbu tizim orqali 38 mingdan ortiq oilaning ajrashishiga yo'l qo'yilmagan. Shuningdek, 2023-yilda oilaviy zo'ravonlikka qarshi qonun qabul qilinishi va himoya orderlari tizimining joriy etilishi ayollar va bolalarning huquqiy himoyasini mustahkamladi.

XULOSA

Yuqoridagilardan ko'rinadiki, mustaqillik davrida O'zbekiston oila institutini rivojlantirish bo'yicha izchil va tizimli siyosat yuritdi. Huquqiy asoslarning yaratilishi, ma'naviy qadriyatlarning tiklanishi, mahalla tizimining faollashuvi, yoshlar va ayollarni qo'llab-quvvatlash dasturlari, oilaviy psixologiya va profilaktik mexanizmlarning joriy etilishi oilaning jamiyatdagi o'rnini yanada mustahkamladi. Global modernizatsiya sharoitida oilaning ma'naviy barqarorligini saqlash, tarbiyaviy jarayonni kuchaytirish va oilani davlat tomonidan kompleks qo'llab-quvvatlash kelgusi yillarda ham ustuvor vazifa bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi. — Toshkent, 1998.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6269-son Farmoni, 2021-yil.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3839-son Qarori, 2018-yil.
4. Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi statistik ma'lumotlari, 2020–2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi demografik hisobotlari, 2022–2023.
6. Karimova D. Oila institutining ijtimoiy roli va rivojlanish tendensiyalari. — Toshkent, 2022.
7. "Oila va jamiyat" журналы, 2021–2023 sonlari.